

Venlo circulaire hotspot

Ambitiedocument Venlo circulaire regio 2018-2030

Februari 2018

Venlo circulaire hotspot

Ambitiedocument Venlo circulaire regio 2018-2030

1 Inleiding

Voor u ligt het Ambitiedocument Venlo circulaire hotspot 2018-2030. Doel van dit document is om de speerpunten aan te geven voor de komende jaren die ervoor gaan zorgen dat de gemeente Venlo verder zal uitgroeien tot een gemeente met een robuust en toekomstgericht economisch fundament, een gemeente met gezonde gebouwen en gebieden, een gemeente die (bio)divers en klimaatadaptief is, met een aantrekkelijk woon- en werkklimaat, en een stabiele sociale cohesie. Kortom het verder ontwikkelen van een gemeente met een optimale *quality of life*. Dit ambitiedocument geeft de koers weer die we de komende twaalf jaar volgen en hoe we dit willen gaan doen.

In dit ambitiedocument wordt eerst stilgestaan bij het verleden, ons vertrekpunt van zo'n negen jaar geleden, en waarom de gemeente toen "Cradle to Cradle" omarmde. Er volgt een terugblik op de resultaten die de afgelopen jaren zijn bereikt, waarbij deze gerelateerd worden aan actuele ontwikkelingen en trends. Daarna wordt ingegaan op de noodzaak van een nieuwe ambitie. Vervolgens worden doelen, aanpak, streefbeelden benoemd.

2 Waar komen we vandaan?

In 2009 speelde de discussie om Venlo nationaal en Europees nadrukkelijk te positioneren, uitgedaagd door vraagstukken waarmee de regio te maken kreeg. Vergrijzing, ontgroening en het daarmee minder aantrekken van bedrijvigheid waren kwesties die een belangrijke invloed zouden kunnen uitoefenen op de vitaliteit van de stad en het in stand houden van voorzieningen. Vandaar dat Venlo in 2009 de C2C principes heeft omarmd: afval is voedsel, gebruik de zon, geniet van diversiteit. In de kern was en is dit een innovatief economisch ontwerpprincipe met de hoogste vorm van duurzaamheid als na te streven resultaat. Op basis daarvan zijn de zogenaamde 'Venlo Principes' geformuleerd:

- *Blijf innoveren*
- *Verbind plaats en context*
- *Beheer en waardeer voedsel*
- *Geniet van mobiliteit*
- *Gebruik de zon*
- *Creëer schone lucht, water en bodem*
- *Ontwerp voor het plezier van toekomstige generaties*

De principes hebben ons een belangrijk inspiratiekader geboden in het streven de samenleving op een gezonde, veilige en duurzame manier in te richten mét het creëren van meerwaarde voor zowel de aarde (planet) als haar bewoners (people) op een betaalbare manier (profit). Daarbij zijn schone energie, veilige en gezonde materialen en diversiteit als bases genomen. In de in 2010 opgestelde Strategische Visie Venlo 2030 is geformuleerd dat C2C de potentie heeft om innovatie, bedrijvigheid, jongeren en hoger opgeleiden aan de regio te binden.

3 Terugblik: wat hebben we bereikt

Terugkijkend, kunnen we stellen dat de ambities, zoals we die in 2009 hebben geformuleerd, in belangrijke mate zijn gerealiseerd.

- Met de oprichting van C2C ExpoLAB en C2C Centre werd in 2010 de basis gelegd voor een nieuw circulaire spin off in de regio.
- Toepassing van C2C in projecten als Floriade, Villa Flora, Stads kantoor, Basisschool de Zuidstroom, Sporthallen Egerbos en Zuid, 't Ven Noord, de Rotonde van Morgen, hebben geleid tot verdere kennis en expertise.
- Binnen de gebiedsontwikkelingen Kazernekwartier en Trade Port Noord zijn lessen getrokken uit pilots.
- In de regio zijn er inmiddels zes C2C koploper bedrijven, die in het C2C jaar hun ambassadeursrol hebben gepakt en andere bedrijven hebben geïnspireerd om serieus na te denken over circulaire businessmodellen. C2C is inmiddels onderdeel van gemeentelijk beleid (o.a. Strategische Visie Venlo, Ruimtelijke Structuurvisie, Bestuursfilosofie) en is een rode draad geworden in raadsprogramma's.

De ambitie om de regio Venlo koploper te maken in de ontwikkeling en toepassing van C2C (Strategische Visie) is bereikt: in 2013 hebben we in New York de koplopersaward ontvangen, in 2017 een Amerikaanse architectuurprijs voor het beste overheidsgebouw, en in 2017 is Venlo genomineerd voor de beste circulaire regio. Het C2C jaar 2017 heeft ook gezorgd voor verdere positionering van Venlo en een toename van het circulaire denken bij bedrijven, inwoners, onderwijsinstellingen, en stakeholders als de Economic Development Board. Al deze partijen willen verdere stappen zetten.

Kortom, de gemeente Venlo heeft inmiddels internationaal een koploperspositie als expertise- en kennisregio op het gebied van C2C verworven, en de regio is een innovatieve proeftuin waarin maatregelen concreet worden toegepast.

4 Trends en ontwikkelingen

De wereld om ons heen verandert in een rap tempo: thema's als circulaire economie, klimaatverandering en -adaptatie, grondstoffentekort, gezondheid in gebouwen staan steeds hoger op de agenda's in Maastricht, Den Haag en Brussel. 'Circulair' (in denken, als nieuw economisch verdienmodel, als ontwerpprincipe) is in razend tempo een kernbegrip én handelingsperspectief geworden. Marktpartijen (denk aan Philips, Unilever, DSM), en financiële instellingen (o.a. grootbanken als ABN-AMRO) zijn er van overtuigd dat een duurzame en circulaire bedrijfsvoering beter is voor de bedrijfsresultaten. Slim ontwerp en kwaliteit, gezondheid en meerwaarde raken steeds meer ingeburgerd. Maar ook burgers zijn in toenemende mate bezig met het verduurzamen van hun leefomgeving.

Op nationaal niveau is er het Rijksbrede programma circulaire economie, waarin gesteld wordt dat Nederland in 2050 volledig circulair moet zijn. Ook op Europees niveau is er het actieprogramma Circulaire Economie. VNG, IPO en de Unie van Waterschappen hebben Energie, Klimaat en Circulaire Economie omarmd als speerpunten in hun gezamenlijke "Investeringsagenda" uit 2017. In het regeerakkoord van Rutte III zijn deze speerpunten overgenomen.

Een tweede belangrijke trend betreft de focus op nieuwe technologieën en de toepassing van 'big data'. In de context van steden en hun duurzame doorontwikkeling wordt dit ook wel betiteld als het **Smart City concept**, en ook dit vindt steeds meer toepassing. Het SMART-City concept gaat er overigens net als het C2C concept van uit dat bereikbaarheid, leefbaarheid, duurzaamheid, luchtkwaliteit, geluid, energie, gezondheid en economische vitaliteit onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Beide concepten zijn nadrukkelijk gericht op genieten van wat de stad ons heeft te bieden en niet op het bezuinigen op gebruik en genot. Centraal staat nog steeds meerwaarde-creatie over de volle breedte van people én planet én profit).

5 Waarom een nieuw ambitiedocument?

Er zijn drie belangrijke aanleidingen om nu een nieuwe ambitie te formuleren.

1. Venlo is in 2013 erkend als koploper op het gebied van C2C – maar die nominatie voor ‘beste circulaire regio’ uit 2017 is bij een nominatie gebleven. Het was een andere regio die met de prijs aan de haal is gegaan, hetgeen ook niet vreemd is gezien de hierboven geschetste snelle omarming van ‘circulair’ denken in den brede. Venlo moet, met andere woorden, oppassen voor het verliezen van onze voorsprong vanwege de ‘wet van de remmende voorsprong’. Het is nu, met behoud van het C2C-gedachtegoed, zaak te **verbreden** door aan te sluiten bij de gesignaleerde trends die worden opgepikt door zowel bedrijven en onderwijsinstellingen (EDB!) als inwoners in onze regio. Daarom kiezen we er voor om voortaan te spreken over circulariteit en circulaire hotspot. Zonder de verworvenheden en de kracht van het gedachtegoed C2C te verliezen. Deze blijven we nadrukkelijk verankeren in onze aanpak.
2. De periode tot nu was succesvol, juist ook vanwege concrete resultaten die zijn geboekt (stadskantoor, Rotonde van morgen, enzovoort). In die periode hadden echter ook veel activiteiten het karakter van ‘pilot’ of ‘proeftuin’. Gezien het tempo waarin de ons omringende wereld het gedachtegoed omarmt en waarmaakt is het nu ook zaak te **versnellen** door de lessen vanuit de pilots en proeftuinen om te zetten in concrete resultaten. Dit was overigens ook de boodschap van partijen in de gesprekken tijdens het C2C-jaar: bedrijven, stakeholders, inwoners, EDB, onderwijspartijen gaven aan dat ze samen met de gemeente verdere stappen willen zetten.
3. Met een verbredings- en versnellingsambitie is het meer dan ooit zaak om in alle gemeentelijke geledingen klaar te zijn, **‘bewust bekwaam’** te worden als partijen van buiten op ons een beroep doen, van een verzoek om te brainstormen, via faciliteren van een al concreter initiatief, tot het soepel verlenen van een vergunning. Met die inspanning is gestart onder de noemer ‘invoeringsprogramma’, maar ook daar zullen we de komende tijd nog extra inspanningen moeten plegen. Bij de ambitie hoort dus óók (bijna als randvoorwaarde voor de groeiende interesse en initiatieven buiten) een extra inspanning in de interne organisatie.

6 Doelen en themagebieden

Doelen

Opnieuw kijkend naar doelen voor de komende twaalf jaar kunnen we vrijwel naadloos verder met die uit de afgelopen jaren, mits aangevuld met een zware opgave (doel 4) die recent van buiten steeds nadrukkelijker op ons afkomt.

1. We willen een veilige, duurzame en gezonde leefomgeving, waarin mensen aangenaam kunnen wonen, werken en recreëren (Quality of life).
2. We willen een innovatieve en concurrerende regionale economie waarbij circulaire principes met C2C als specifieke (expertise)kern leidend zijn.
3. We willen een onderscheidende stad zijn waarin ‘Venlo circulaire hotspot’ werkt als een magneet voor ons imago en aantrekkingskracht.
4. We willen de kansen benutten die klimaatverandering, energietransitie en grondstoffen-schaarste bieden en die verzilveren in nieuwe ontwerp- en businessmodellen.

Om deze doelen te realiseren in stad en regio, leggen we de focus op de volgende themagebieden:

- *Economie/werkgelegenheid*: innovatieve concepten en processen die recht doen aan people, planet én profit.
- *Energie*: schone energie en energiebesparing met smart toepassingen.
- *Klimaatadaptatie*: de stad zo inrichten dat deze toekomstproof is en in staat om veranderingen in ons klimaat (meer water, toenemende hitte etc.) op te vangen. We doen

dat niet door alleen problemen op te lossen maar door innovatieve, slimme toepassingen die gelijktijdig bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving en aan de ontwikkeling van nieuwe producten en economische concepten.

- *Mobiliteit*: duurzaam, schoon, stil en voor iedereen toegankelijk met smart oplossingen.
- *Gezondheid*: een gezonde leefomgeving met gezonde gebouwen en gebieden, met gezonde materialen.
- *Sociale cohesie*: duurzaamheid als uitgangspunt en verbindend element op wijkgerichte onderwerpen zoals veiligheid en kwaliteit van groen, water en natuur.

Themagebieden verder uitgewerkt

Economie/werkgelegenheid

Bedrijven met duurzame of circulaire businessmodellen zijn beter voorbereid op de toekomst en presteren beter. Duurzame en circulaire businessmodellen versterken de concurrentiekracht en de aantrekkelijkheid van de regio als vestigingsplaats. Voor de werkgelegenheid is het daarom van belang dat bedrijven in onze regio hierop inspelen, en dat ze daarin maximaal gefaciliteerd worden via een ecosysteem van bedrijven, instellingen en onderwijsinstellingen. Versterking van de regionale economie gebeurt door de uitrol van circulaire concepten en innovatieve businessmodellen gebaseerd op C2C of vergelijkbaar. Het Smart City concept gaat hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

Energie

Het gebruik van schone energie is uitgangspunt bij ontwerp, ontwikkeling, renovatie, planningsrealisatie. De energietransitie zal zorgen voor een radicale verschuiving in opwekking, namelijk van fossiel naar duurzaam en van centraal naar lokaal. Dit biedt enorme (economische) kansen voor bedrijfsleven, inwoners maar ook voor Venlo als stad en centrumgemeente. Uiteindelijk moet dit leiden tot Venlo energieneutraal in 2030. Het aanvullend stimuleren en toepassen van energiebesparende maatregelen zorgt er voor dat deze ambitie haalbaar is. Energie is daarom een cruciale factor voor andere thema's binnen integrale projecten.

Klimaatadaptatie

We stellen ons in op klimaatverandering door het inrichten van de bebouwde en onbebouwde omgeving op een dusdanige manier, dat deze toekomstproof is om grote hoeveelheden water op te vangen, hittestress tegen te gaan en dit alles met als uitgangspunt meerwaardecreatie, met respect voor authenticiteit, beleving, ecologie en met gebruik van gezonde materialen.

Mobiliteit

De regio Noord-Limburg heeft de ambitie om in 2040 dé klimaatvriendelijkste, toegankelijkste en veiligste regio van Nederland te zijn op het gebied van mobiliteit. Een van de hoofddoelen is het ondersteunen van de milieu- en energietransitie door over te schakelen op schone en stille mobiliteit. Dit doen we door in te zetten op innovaties en pilots op het gebied van duurzaam vervoer voor zowel personen als goederenvervoer (ook stadsdistributie, en het stimuleren van actieve mobiliteit (lopen/fiets) op de korte afstand.

Gezondheid

Ontwerp, ontwikkeling, renovatie en realisatie van diensten, producten, materialen, grondstoffen, gebouwen en gebieden moet dusdanig zijn dat de gezondheid van mens en dier centraal staat. Het begrip gezondheid hanteren we hier in de zin van het gebruik van niet-toxische materialen en het creëren van een omgeving waar mensen en dieren zich prettig voelen, en beschikken over frisse, schone lucht, schone bodem en water.

Sociale cohesie

Duurzame initiatieven zijn een verbindend element voor inwoners. Sociale innovatie, op duurzame wijze wijkgericht werken, duurzame evenementen, groen in de wijk, stadslandbouw, en ontstening leiden niet alleen tot een actieve houding bij inwoners, maar zorgen ook voor draagvlak en een bijdrage aan belangrijke thema's in de wijken zoals veiligheid. Maar ook aandacht voor mensen met lage inkomens, het vergroten van kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt zijn aspecten waar we met de circulaire economie op kunnen inspelen.

7 Hoe gaan we het aanpakken

Als algemene opmerking vooraf - De gemeente heeft, los van haar eigen consequente handelen (voorbeeldwerking / geloofwaardigheid) en haar rol als kadersteller/-toetsers (vanuit vaak wettelijke verplichtingen), in haar handelen naar buiten toe meerdere mogelijke rollen: facilitator, inspirator, aanjager, mede-ontwikkelaar/investeerder. Het algemene streven is om meer en meer de eerste rollen, minder en minder de laatste in te (hoeven) vullen. In essentie is alles gericht op het creëren van eigenaarschap bij externe partijen, waarbij de gemeente - indien daartoe gevraagd - ondersteunt en faciliteert.

We maken bij de beschrijving van onze aanpak onderscheid tussen inspanningen op de korte termijn (2018-2019) en streefbeelden voor de periode daarna. De indeling is naar de te onderscheiden doelgroepen, maar uiteraard zullen daar waar meerdere doelgroepen aan eenzelfde initiatief (blijken te willen) werken de inspanningen gebundeld worden opgepakt.

Inspanningen voor de komende twee jaar: 2018-2020

Bedrijven en onderwijsinstellingen

- De Economic Development Board (EDB) neemt een belangrijke positie in in het stimuleren van innovatieve circulaire business. De EDB heeft als strategie "Circular and beyond", die gericht is op versterking van en positionering van de regio Venlo als vitale circulaire regio, samen met kennisorganisaties (zoals C2C ExpoLAB, Blue Innovation Centre, en organisaties op het gebied van biobased), bedrijfsleven en onderwijsinstellingen. De gemeente zal samen met de EDB zich richten op het stimuleren en aantrekken van bedrijven met circulaire businessmodellen o.a. in speerpuntsectoren (agrofood, logistiek en maakindustrie).
- Verankering van Circular and beyond vindt eveneens plaats in de Campusontwikkeling Greenport Venlo.
- Het C2CexpoLAB ontwikkelt zich naar een Circulair Expertise Center dat, naast het inzetten van haar kennis over gebouwen en gebiedsontwikkeling, samen met de EDB een belangrijke rol krijgt in de circulaire ontwikkelingen in het regionale bedrijfsleven.
- Er wordt ingezet op projecten en startups, en projecten door studenten. Het circulaire denken wordt toegepast bij het toekomstgericht opleiden in het kader van veranderende beroepen, en het blijvend voeden van talenten.
- Verankering van Circular and beyond vindt eveneens plaats in de Campusontwikkeling Greenport Venlo.

Overheden

- Venlo is leadpartner bij de uitvoering van het Europese project Financial Healthy Buildings, dat eveneens wordt uitgevoerd met o.a. Maastricht University, Kreis Viersen, Blue Innovation Centre en C2C ExpoLAB.
- Verder vindt er uitvoering plaats van de Energiestrategie, en wordt gewerkt aan uitwerking van de regionale visies Energie en Duurzaamheid (POL).
- Uiteraard richten we ons op verdere positionering van Venlo als innovatieve circulaire regio en is lobby gericht op Maastricht, Den Haag en Brussel.

Inwoners

- In de komende periode leggen we sterk de nadruk op initiatieven van en met inwoners. Zo ondersteunen we de projecten "BuurtBestuurt duurzaam". Om deze en andere duurzame burgerinitiatieven verder te faciliteren, ontwikkelen we een Menukaart.
- Daarnaast zijn gezonde scholen en duurzame evenementen aangrijpingspunten om onze inwoners te bereiken. Ook daarvoor ontwikkelen we tools.
- Verder werken we aan verduurzaming van mobiliteit via het project Trendsportal, dat overigens zijn eigen traject en planning kent.

Interne organisatie

- Om de interne organisatie klaar te maken voor een effectievere slag naar buiten, zal er nog nadruk liggen op het Invoeringsprogramma "Van C2C ambitie naar DNA". Dit programma legt sterk het accent op begeleiding, kennisontwikkeling, experimenteerruimte en het delen van tools en ervaringen.
- Belangrijk hierbij is het verduurzamen van werkprocessen, zoals inkoop (circulaire inkoop en aanbestedingen), beheer vastgoed en openbare ruimte, verlenen van vergunningen, mede met het oog op de komst van de Omgevingswet.
- Verder wordt circulair bouwen / C2C structureel uitgangspunt in onze eigen fysieke projecten.
- Waar kansen liggen passen we smart oplossingen toe en verkennen we de mogelijkheden voor een Kansenskaart Smart City en C2C.

Nota bene – Het 'invoeringsprogramma' is niet enkel een puur intern traject! Integendeel, waar mogelijk wordt juist met externe partijen *samen* besproken aan *welke soort* begeleiding, aan *welk type* kennisontwikkeling behoefte ontstaat. Het hele invoeringsprogramma is immers gericht op optimalisering van facilitering (en uiteindelijk) realisatie van externe initiatieven. De buiten levende wensen en behoeften moeten dan echter wel meer dan nu 'ons DNA' worden.

Voor de jaren na 2019 wordt hieronder een doorkijk gegeven in de vorm van streefbeelden.

Doorkijk en streefbeelden: waar werken we aan in 2020-2030

- EDB en (onderwijs)partners geven actief uitvoering aan strategie Venlo Regio "Circular and beyond".
- Circulaire bedrijven vestigen zich in toenemende mate in de regio, mede omdat circulaire bouwprincipes / C2C onderdeel zijn van het gemeentelijke acquisitiebeleid.
- Onderwijsinstellingen nemen in toenemende mate circulariteit op in hun curriculum.
- Een plan van aanpak verbetering luchtkwaliteit/gezonde scholen wordt ontwikkeld en uitgevoerd. Steeds meer scholen beschikken over gezonde binnenlucht met gezonde materialen, en wekken zelf hun energie op.
- Met de woningcorporaties verkennen we de mogelijkheden voor samenwerking om C2C in hun projecten toe te passen.
- Smart toepassingen zorgen voor een verdere optimalisatie van maatregelen op het gebied van o.a. verkeer, energie en klimaatadaptatie (hitte, water).
- Grootschalige toepassingen van duurzame energie vinden steeds meer plaats en worden gemeengoed.
- Maar ook kleinschaligere initiatieven, zoals energiecorporaties, en toepassingen bij bedrijven en inwoners, worden gestimuleerd.
- Buurten en wijken worden voorbereid op een toekomst zonder aardgas.
- De grootste Venlose evenementen zijn verduurzaamd, waardoor ook steeds meer inwoners bewust worden gemaakt.

- Het aantal buurtinitiatieven op het gebied van sociaal, duurzaam, groen neemt elk jaar toe, en wordt actief gefaciliteerd. Ook het aantal duurzame mobiliteitsinitiatieven neemt toe.
- Er vindt verdere uitvoering plaats van de Energiestrategie en de regionale visies Energie en Duurzaamheid (POL).
- Venlo staat nog steeds op de kaart als toonaangevende circulaire C2C-regio in Maastricht, Den Haag en Brussel.
- Een Euregionale visie op circular and beyond wordt onderzocht en uitgewerkt.
- Voor wat betreft de interne organisatie geven alle teams invulling aan C2C. In alle ruimtelijk-fysieke projecten is C2C structureel uitgangspunt en wordt dit ook gerealiseerd. Dit faciliteren we aan de hand van het Ambitiweb, dat verankerd is in wegingsproces, collegevoorstellen, teamplannen.
- Er wordt steeds meer circulair ingekocht en aanbesteed en we onderzoeken het ontwikkelen van een convenant Eu(regionale) aanbesteding m.b.t. collectief circulair inkopen.
- We passen steeds meer C2C toe in gebouwen en gebieden en creëren hierdoor een optimale leefkwaliteit, waardoor andere partijen zich geïnspireerd en uitgedaagd voelen.

Doorkijk en streefbeeld: waar staan we in 2030

In onderstaande tekst is zoveel mogelijk *gekwantificeerd* wat we in 2030 bereikt hebben. Omdat onze ambities meer dan ooit gematched zullen (moeten) worden met die van externe partijen - en dus hun stem verwerkt moet worden in uitvoeringsagenda's - geven we hier geen garanties. Wél gaan we onderstaande punten monitoren in de tijd en, indien nodig, onderbouwd bijstellen.

- De strategie "Circular and beyond" van EDB, samen met bedrijfsleven, onderwijspartijen, kennisinstellingen en gemeente heeft geleid tot een (inter)nationaal onderscheidende positie van de regio, waarbij circulariteit en kwaliteit gemeengoed is, en waar circulaire bedrijven zich hebben gevestigd.
- *Alle scholen* beschikken over een gezonde binnenlucht en over gezonde materialen, en wekken hun energie duurzaam op.
- In de regio geven *alle onderwijsinstellingen* (basis tot master) invulling aan C2C/Circulaire economie.
- *Alle gebouwen en gebieden* die in Venlo worden gebouwd en ontwikkeld, zijn aantoonbaar gezond en circulair en leveren een meerwaarde op voor de eigenaren/gebruikers en bewoners van de stad.
- Inwoners zijn actief betrokken bij hun leefomgeving (sociaal, duurzaam, groen).
- *Alle Venlose evenementen* geven invulling aan C2C en circulair.
- De regio Venlo ontwikkelt en produceert 50% circulair (rijksdoelstelling).
- Binnen de gemeente Venlo zijn materiaalkringlopen gesloten.
- 50% van alle aanbestedingen door de gemeente is circulair.
- Venlo is de C2C/Circulaire hotspot van Europa en staat internationaal bekend als een gezonde stad met een hoge Quality of Life.

Tenslotte: jaarlijks Uitvoeringsprogramma

Bovenstaande ambities en inspanningen vormen de basis voor jaarlijkse uitvoeringsprogramma's waarin inzichtelijk gemaakt zal worden wat wanneer wordt uitgevoerd.

Het uitvoeringsprogramma zal een concrete uitwerking betreffen voor de actuele jaarschijf, maar ook een doorkijk bevatten naar het jaar erna. Voor elke actie wordt in beeld gebracht:

- op welke doelgroep(en) de actie gericht is;
- aan welke van de vier hierboven benoemde doelen de actie bijdraagt;

- voor welk(e) van de zes thema's de actie relevant is;
- welke de rol van de gemeente is (van aanjager tot soms uitvoerder);
- welke budgetten met de actie gemoeid zijn;
- wie binnen de interne organisatie actiehouders is en welk capaciteitsbeslag daarmee gemoeid is.

Het uitvoeringsprogramma is noodzakelijkerwijs een dynamisch document, maar zal in ieder geval jaarlijks door het college worden vastgesteld binnen de door de raad voor dat jaar gealloceerde middelen.

Bij dit document zijn, ter illustratie van de breedte van de ambitie de volgende twee bijlagen opgenomen:

1. de visie van de EDB met zijn focus op innovatie van de regionale economie (Circular and beyond);
2. de hoofdstructuur van het 'invoeringsprogramma' met rechts de focus op interne acties, links ook de uitstraling naar buiten.